

– הרמב"ם השמיט דין זה, ויש אומרים שפסק דלא כרבי מאיר. וכן יש אומרים בדעת הר"ף. ואולם מדברי תלמידי רבנו יונה והרא"ש (בברכות לו) ועוד, משמע שנקטו להלכה כרבי מאיר. וכתב הנצי"ב שראוי להחמיר. ואולם ה'פלפל הטורקי' אינו אילן אלא מין ירק ממש (עפ"י שו"ת משיב דבר ח"ב פד). רוב הפלפלים המצויים כיום אינם מתקיימים בקרקע שלש שנים, ואולם יש זנים מסוימים שיכולים להתקיים באופן חלקי שלש שנים (פלפל ה'שאטה' המכונה גם פלפל תימני). ויש החוששים להם לאיסור ערלה. ואולם מן הדין נראה להקל בדבר משום סברת האחרונים שצמח הגותן עיקר פירותיו בשנה או שנתים הראשונות ומאז פחת והולך – ודאי אינו 'אילן' אלא 'ירק' [ולפי זה דברי רבי מאיר אומרים ב'פלפל שחור' שהוא נותן פירות טובים שנים רבות. אך בדעת הרמב"ם יש אומרים שכל דבר הבא לתבל אין בו ערלה. ואולם משאר פוסקים אין נראה כן] (עפ"י משפטי ארץ ערלה סופ"א. וראה סיקור הענין בידיעון הליכות שדה 106 – הוצאת המכון לחקר החקלאות ע"פ התורה, תמוז תשנ"ז).
עוד בענין זיהוי הפלפל שבתלמוד – ע' רש"י שבת צ. ט"ז יו"ד קח סק"י; חות יאיר קיד. וצ"ב.

'... האי הימלתא דאתי מבי הנדואי – שריא ומברכינן עליה בורא פרי האדמה. לא קשיא, הא ברטיבתא והא ביבישתא'. יש מפרשים שהחילוק בין רטוב ליבש אמור גם לגבי דין 'בישולי נכרים' כמו לגבי ברכה, ולא הותרה ההימלתא (ונגביל (= זינגבר, ג'נג'ד) המרוקח בדבש. עפ"י הערוך) של נכרים אלא ברטוב הנאכל כמו שהוא חי ולא ביבש (ב"ח או"ח רג – עפ"י רש"י כאן).
ויש סוברים שאף יבש מותר מפני שנאכל חי עם לחם ומלח וכל כגון זה נחשב 'נאכל כמו שהוא חי' ואין בו משום בישולי גויים. וחילוק הגמרא אינו אמור אלא לענין ברכה (כן נקט מגן אברהם שם סק"ד עפ"י התוס' והטור ועוד פוסקים).

דף פב

'אמר רב הונא: בן ח' ובן ט'...'. שיטות הראשונים השונות בבאור הסוגיא ובפסק ההלכה – ראה בשאלות ותשובות לסיכום.

'אמר לך רבי יוחנן: מאי שנה או שתיים – סמוך לפירקן'. מרש"י משמע שלרבי יוחנן אין לגרוס במשנה 'לפני' (וכן מפורש בפירוש רבנו יהונתן). והרש"ש כתב לפרש 'לפני' – לפני פירקן שנה, לפני פירקן שתיים. (וכן פירש הר"ד, אלא שגרס במשנה 'קודם שנה וקודם שתיים').

'שאיין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים...'. פרטי הלכות בענין מסירות נפש בשלש עבירות חמורות ובשאר עבירות – ע' בסנהדרין עד-עה.

'דתניא רבי אליעזר אומר: אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך...'. הנה מצות מסירות נפש על קדוש השם נרמזת דוקא בפסוק זה דואהבת... ונראה שהטעם לכך הוא מפני שהאדם המרבה במחשבות וחשבונות, ימצא תמיד טעמים שייראו לו צודקים מדוע אין לו למסור נפשו למות. על כן אמרה תורה מצוה זו בלשון 'ואהבת' כי האוהב אינו מחשב חשבונות אלא קופץ ומוסר נפשו בטרם יספיקו הרהוריו להטרידו. וזה שהגיע למדרגת אהבת השי"ת מיד הוא מוסר נפשו אליו (מתוך שיחת מוסר כב תשל"ב).

[כיוצא בדבר אתה אומר על הכתוב בפרשת נביא השקך כי מנסה ה"א אתכם לדעת הישכם אהבים את ה"א בכל לבבכם ובכל נפשכם – והלא עיקר הנסיון הוא באמונה והיה לו לומר 'הישכם מאמינים?' – אלא שהאהבה בכל לב ונפש היא בלבד הדוחה כל מיני 'הוכחות' של הנביא להפריד ביניכם ובין ה'. משל לאדם שאוהב את חברו בלב שלם, כיון שידועו ומכירו מאד, לא ירצה כלל לשמוע עליו כל רע כי בטוח וידוע ודאי שכל המסופר עליו רע אינו אמת. עפ"י עלה יונה עמ' שי. ראה עוד: דעת חכמה ומוסר ח"ב כג].
ע"ע במובא בברכות סא:

'דתניא ר' אליעזר אומר.. ויש אדם שממונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר בכל מאודך'. צריך לפרש שידוע היה לו ש'מאדך' פירושו ממונך, שאם לא כן מדוע דרש על אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו שהוא דבר תמוה ואינו מצוי, ולא דרש שחייב לאהוב את ה' גם כשעומדים להרוג בניו ובני ביתו שאוהבם בכל מאודו ויותר מגופו.

ומה שאמרו 'לכך נאמר בכל מאדך' – פירושו שהוצרך לכתוב כדי שלא יטעה אדם לעבור ולא למסור ממונו, אבל לפי האמת ודאי אין זו סברא אמיתית לומר יעבור ולא ימסור ממונו, שהרי אף בכל איסורי לאוין שדינם ב'עבור' ואל 'יהרג' מחוייב למסור כל ממונו ולא לעבור עליהם – אלא להוציא מסברת הטועה בא הכתוב, כאמור (עפ"י שיעורי הגרשו"א לפסחים).

'מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו'. מקור הדבר, למדו במסכת סנהדרין מואין מושיע לה – הא אם יש, מושיע לה בכל דבר שיכול להושיע.

בספר משך חכמה (תצא כב,כו) פרש שלשון 'ישועה' בדרך כלל הוא בא במיתתו של השונא [בניגוד ל'עזרה' המשמש על הרוב כהוספת כח לנעזר]. ובכל מקום בנ"ך שנאמר תשועה, הוא בהקשר למיתת נפשו של השונא. ואילו היה אסור להצילה בנפשו של הרודף, היה ראוי לכתוב "ואין עוזר לה", וכתב 'מושיע' – להורות שבנפשו של רודף ראוי להושיע.

דייק שם לכתוב 'על הרוב', ואילו בנ"ך כתב 'בכל מקום', שהרי מצאנו 'יקם משה ויושיען וישק את צאנם' – ולא הרג את הרועים, אדרבה, דרו"ל (שמו"ד פ"א לב) שהשקה את צאנם.

'ככתבם וכלשונם'

(ע"ב) 'פעם אחת אמר הרבי ר' בונם (מפשיסכא) זי"ע: אני אומר לכם הוכחה על פי דין תורה, שמחויב כל אחד להיות עניו, דהנה במסכת יומא איתא שרציחה היא משלשה דברים שעליהן 'יהרג ואל יעבור' משום דמה חזית דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי. ופרש"י: 'אין זו דומה לשאר עבירות דמ"מ יש כאן אבוד נפש והתורה לא התירה לדחות את המצוה אלא מפני חיבת נפשו של ישראל, וכאן עבירה נעשית ונפש אבודה, מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה, דילמא של זה חביבה טפי עליו, ונמצא עבירה נעשית ונפש אבודה'.

ונמצא, אם אומרים לו הרוג אחד מישראל, אף שהוא חשוד על כל עברות – רק שהוא מאותן שאין אתה רשאי להורגו – אף שהוא רשע בודאי, מחויב אני למסור את עצמי למיתה ולקיים

'יהרג ואל יעבור', ועל כרחך צריך לומר הטעם כמו שכתב רש"י ז"ל, מאי חזית שנפשך חביבה לפני המקום וכו'. ונמצא יש ספק גמור על זה, שיכול להיות שנפשו יותר חביבה. ואף על פי שאינו מוחזק לצדיק, יוכל להיות שיהיה לו 'עולם הבא' יותר ממנו, הרי שמן הדין צריך להיות עניו. עד כאן דבריו. ושיבח דברים הללו מאד. וסיים, מי שאינו מאמין בזה חלילה, בודאי הוא אפיקורס גמור (רמתיים צופים על תנא דבי אליהו רבה יב,לא).

'ההיא עוברה דארחא...'

'אדמו"ר שואל: מהו ההבדל בין צדיק לרשע? הצדיק עושה מצוות והרשע עבירות? לא. גם צדיק נכשל פעם בעבירה ובכל זאת נשאר צדיק; רשע יכול להיות אפילו מלא מצוות קלות כרימון, ובכל זאת נשאר רשע. אי לזאת, מהי ההבחנה האמיתית ביניהם? כשהיצר מתקיף את הצדיק ומסיתו לחטוא, הוא עומד מנגד בשארית כח; הרשע אינו עומד מנגד, וכשהיצר מושכו הוא הולך אחריו. ראייה על כך היא מהא דיומא פב: 'ההיא עוברה...'. והנה לעובר עדיין אין בחירה ואין דעת, ומה ראו חז"ל לקרוא לעובר זה שקיבל הלחש – צדיק, ולזה שלא קיבלו – רשע? ובודאי אין למדוד עובר בקנה-מידה של בר דעת, אך חז"ל הכירו בעובר זה שפסק מתאווה שיש לו כח לעמוד מנגד לתאוותו, וזוהי תכונה של צדיק, וזה שלא קיבל הלחש אינו עומד מנגד, וזוהי תכונתו של רשע' (מתוך עלי שור ח"ב עמ' קפב. וע' דובר צדק עמ' 136; רסיסי לילה לח עמ' 68).

'... אלא תשב בימי עיבורה במקומות קדושה וטהרה, בבתי כנסיות ומדרשות, ותמיד לראות תלמידי חכמים, חסידים ואנשי מעשה, ותשמע דברי תורה, שהדברים נכנסים באזנה ומתקדש הולד בקרבה, שהאוזן לגוף כקנקן לכלים כאמרם ז"ל (גדה ל:): שהולד שומע הכל ומבין, כעובדא גבי אותה מעוברת שלחשו באזנה ביום הכפורים ונח כנודע מאמר רבותינו ז"ל, ויצא צדיק גמור. והדברים בהפכו במעוברת אחרת שנתאוותה ולחשו ולא נח והאכילה ויצא הולד רשע. לכן תהיה ישיבתה במקומות מקודשים, בבתי כנסיות ומדרשות, כדי שתשמע דברי תורה...'

(מתוך שבט מוסר כד,טז)

*

'... אבל כאשר יום הכיפורים ממשמש ובא, הנני להזהירך מאד לבל תצדק הרבה בדבר הצום, וכפי אשר יאמר לך הד"ר כן תשמור לעשות. אך יאמרו שדי פחות מכשיעור, היינו פחות מחצי ביצה בתוך שמונה מינוט, אך באם יאמר שגם זה לא יספיק – חלילה לך להחמיר, כי מי שצוה לצום ביום הכפורים הוא צוה לשמוע לרופא ושלא לצום. ואל תחשוב שאין להתיר אלא לחולה שיש בו סכנה לשעתו, חלילה, אלא אפילו לספק ספיקא, כי אין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב, ואפילו לזמן מרובה שאין האדם יכול להחמיר... ואפילו החולה הוא חכם בטבעיות ויודע לשער בשל אחרים, ואפילו הוא עצמו מומחה – אין שומעין לו.

ובטח זכור תזכור מה שכבר שמעת ממני הרבה פעמים שיעקר היהדות להיות האדם בטל לדעת התורה וחכמיה, ואפילו שיאמרו לך על שמאל שהוא ימין, וזה שאדם מבטל דעתו לדעת התורה וכוף אזניו לשמוע לדברי חכמים, הוא שוה יותר מהכל, ועל כן אין לך להצטער אם לא תצום ביוהכ"פ כי במה שתשמע לדעת חכמי התורה שצויו שלא לצום, אם הרופא צוה שלא לצום, הוא שוה יותר מעיקר הצום.

רכב

וכן בענין התפילה, ידוע שש"ץ מוציא הנך דאניסי ואפילו עם שבשדות, וחשוב כמו שמתפללים בעצמם. ואם כן אם יצוה עליך הד"ר שלא תתפלל ואתה אנוס בדבר – הש"ץ מוציאך. ולא דוקא הש"ץ דעריך אלא אפילו הש"ץ דסוף העולם, ואם כן בזה יפה כח היוצא ע"י הש"ץ, כי אי אפשר דליכא חד בסוף העולם היודע להתפלל יותר מש"ץ דעריך והוא המוציאך...! (מתוך אגרות הג"ר שמואל מסוכטשוב לחתנו. 'שם משמואל' מועדים תרע"ז)

דף פג

רופא אומר צריך וחולה אומר אינו צריך – שומעין לרופא, מאי טעמא תונבא הוא דנקיט ליה. ומפני זה הטעם אפילו אם הרופא אומר 'איני יודע', אין לסמוך על החולה שאומר צריך, שמא אין דעתו שקולה ומיזיבת (עפ"י רמב"ן בבאור הירושלמי. וע' בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ד' ברלין) תרכד).

מי שנשכו כלב שוטה – אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ורבי מתיא בן חרש מתיר. רש"י מפרש שנחלקו אם רפואה גמורה היא אם לאו [ואף על פי שנהגו הרופאים ברפואה זו, אינה רפואה להתיר לו איסור בהמה טמאה משום כך. ר"ן]. והרמב"ם בפירוש המשנה הוסיף לפרש טעמים של חכמים [שהלכה כמותם] 'כי אין עוברין על המצות אלא ברפואה בלבד – רצוני לומר בדברים המרפאין בטבע והוא דבר אמתי, הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן – אסור, כי כוחם חלוש, אינו מצד הדעת, ונסיונו רחוק, והיא טענה חלושה מן הטועה. וזה העיקר דעה וזכרהו כי הוא עיקר גדול'.

[ומשמע במאירי (דלא כפשטות דברי רש"י) שטעמו של רבי מתיא בן חרש שהתיר אף על פי שאינה רפואה מועילה אך היותו וההמון נוהג בה וחושבה למועילה, יש בה כדי להועיל לחולה מצד מחשבתו ולכן הותר לחלל שבת בגללה. ואולם הלכה כתנא קמא שכל שאינו מרפא באמת אינו מותר]. בשו"ת שבט הלוי (ח"ה נה) באר שנקודת החילוק אינה בין רפואה טבעית לרפואה סגולית אלא הקובע הוא אם התרופה מאומתת על ידי הרופאים או על פי נסיון אמיתי אם לאו. וגם רפואה טבעית, כל שלא נקבעה רפואתה אצל הרופאים וגם לא נעשה בה נסיון רצוף ובדוק, אינה דוחה שבת ושאר איסורים. מאידך רפואה סגולית שנקבעה תועלתה על ידי הנסיון – דוחה. '... סוף דבר, לפי מה שהסביר לי כב' ענין של תרופות הנ"ל [– המדובר שם אודות תרופות הומיאופתיות] נראה יותר שזה רפואה טבעית, על כל פנים יהיה איך שיהיה הקובע בזה אם נתקבל לרפואה על פי מומחים, ואם יש כבר נסיון רב על הדבר' (ועע"ש בח"ח סט, ב. ובסוד הדבר צדד בשו"ת צמח צדק (או"ח לח) שאף לדעת הרמב"ם יתכן שבסגולה בדוקה דוחים איסורין. וכן פסק שם להלכה).

מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל...' כתב הראב"ד (מובא ברא"ש): חולה שצריך לאכול בשר והברירה להאכילו בשר נבילה או לשחוט לו בשבת – יש לומר שמוטב לשחוט ולא להאכילו נבלה, כי איסור שבת ניתן להידחות עברו בהבערה ובבישול וכו'. אבל אם הנבילה מוכנת לו מיד והשחוט מתאחר לו – מאכילים אותו הנבילה ואין ממתנינים לשחיטה הפשט ובישול.

לכאורה אין כוונת הראב"ד בסוף דבריו שמשום הדחיפות בהאכלתו אין לשהות עד שישחטו, אלא כיון שהנבלה כבר מבושלת ומוכנה לאכילה (ע' קרבן נתנאל) ולא הבשר השחוט, הרי מעיקרא לא ניתנה שבת לידחות אצל חולה זה [וכנראה נקט שבת 'חיה' היא ולא 'הותרה', וכדברי הרשב"א שבסמוך].